

Leta 2013 je bil v Kobaridu posvet o fašizmu, ki ga je pripravil Študijski center za narodno spravo. Kdaj se bodo na Primorskem lotili raziskave komunističnih zločinov? Ali se bojijo, da je tega dela preveč?

Izginotje Ludvika Šturma

IVO ŽAJDELA

»Koliko grdih besed, žalitev, pa tudi telesnih stisk in vseh vrst zastraševanj sem moral prestati, mi nihče ne bo verjel. To zdaj lahko povem,« je Ivanu Rutarju povedal leta 1970, leto pred smrtjo, ugleden kmet iz vasi Smast Janez Kurinčič. Vse to zato, ker ni hotel postati član socialističnega kmetovanja v zadrugi.

Semeniščnik Stanko Sivec se je rodil 19. marca 1926 v Golobih pri Livku. Udba mu je na vsak način želela preprečiti, da bi postal duhovnik. Najprej so ga zaprli leta 1949 in »kaznovali« le administrativno, kar je bil še en absurd komunističnega »sodstva«. Kot socialističnega sužnja so ga z mnogimi drugimi poslali, da je gradil tovarno Litostroj in nato še v Tacen.

Junija 1951 ga je Udba še enkrat »aretirala«. Tudi tokrat so mu podtikali izmišljene stvari. »Obtožnica« ga je bremenila, da je sodeloval z župnikom Jožkom Kragljem z Livka, ki je skupaj z župnikom Ivanom Ko-

balom iz Kobarida pošiljal poročila čez mejo vohunskim centrom v zamejstvu. Vse je bilo za lase privlečeno oziroma izmišljeno.

Drugi tolminski proces

»Sodišče« komunističnega režima je Sivcu »sodilo« na t. i. drugem tolminskem procesu (prvi je bil Kragljev leta 1949) 19. marca 1952 v Tolminu. Bil je v skupini duhovnikov. Prvoobtoženi je bil prodekan kobariške dekanije Ivan Kobal, skupaj z njim pa še kobariški organist Ludvik Šturm, župnijski upravitelj v Logu pod Mangartom Ivan Hlad, župnijski upravitelj na Libušnjem Karel Klinkon, župnijski

upravitelj v Drežnici Ljubo Marc in župnijski upravitelj v Solkanu Robert Zadnik.

Glavni »obsojenec« Ivan Kobal je dobil osemnajst let strogega zavora s prisilnim delom, z odvzemom vsega premoženja in državljskih pravic, Ivan Hlad šestnajst let zavora, Ludvik Šturm deset let in šest mesecev strogega zavora, Ljubo Marc deset let strogega zavora, Karel Klinkon devet let strogega zavora, Ivan Sivec je dobil tri leta in pol, Robert Zadnik pa eno leto in pol. Prva dva »obsojenca« sta bila v zaporu skoraj deset let. Preostali od pet do sedem let.

Sivec je bil po izpustitvi iz zavora januarja 1953 še naprej šikaniran s strani

Udbe. Vse je natančno opisal v knjigi spominov *Skozi ogenj*, ki so izšli leta 2015 pri Goriški Mohorjevi družbi.

Organist Ludvik Šturm

Ludvik Šturm je bil organist v Kobaridu. Obtožnica proti njemu in kasneje »sodba« sta bili, kot je bil takrat običaj, nabuhli z nesmiselnimi udbovskimi očitki. Očitali so mu sodelovanje z demokratoma dr. Antonom Kacinom in dr. Avgustom Sviliogojem ter razširjanje »proti FLRJ« usmerjenega časopisja *Slovenskega Primorca*, *Demokracije* in *Katoliškega glasa*. Po »obsodbi« na deset let in pol zapora so ga izpustili po dveh letih in pol. Rehabilitiran je bil leta 1993.

Med ljudmi je bil priljubljen, ker je bil veseljak, dober igralec na harmoniko in cerkveni orglar. Spomladi 1959 je nena doma izginil, njegovi sorodniki in javnost še danes ne vedo kam. Preden je za vedno odšel v neznano, je šel v Bovec obiskat hčerko, ki je tam poučevala, se z njo v solzah poslovil, rekoč, da ga za dolgo ne bo, in nikoli več ga niso videli.

»Kriva« za obnovo

Albina Lebana – Lebanovega in Antona Sabotiča – Moka iz vasi Stanovišče pri Breginju je komunistični režim pogosto šikaniral že takoj po priključitvi ozemlja k Jugoslaviji samo zaradi tega, ker jima je pri angloameriških oblasteh v času cone A (1945–1947) uspelo pridobiti sredstva za obnovo med

Podobno usodo je doživljal Ivančič Petrač z Drežniških Raven, ki mu je še posebno ležalo na srcu to, da so bili nekateri občinski oblastniki prej prepričani fašisti, kakor npr. Ignac Gruntar, ki je bil »kapofašista«, saj je pogosto hodil v uniformi, in to s činom poročnika. Pred drugimi fanti, ki so morali hoditi na fašistične predvojaške vaje, ga je obrcal.

Janko Matelič

Janko Matelič, po domače Čefuten, iz Kobarida, se je rodil leta 1904 in je bil ugleden kmet. Po vojni ga je komunistični režim šikaniral in mu »nacionaliziral« (zaplenu oziroma ga je oropal) posestvo. Poročil se je z Žganovo deklo Lucijo Kofol, ki se je rodila v Baški grapi leta 1908. Imela sta dva otroka, hčerko Mimi (1944) in sina Franca (1946). Bil je kmet s precejšnjim premoženjem. Ves čas vojne je bil doma. Aktivisti OF so ga imeli na piki, ker ni hotel v partizane in ker za njihov način »osvobajanja« ni bil vnet. O partizanih je veliko vedel kot tudi o njihovih zločinskih početjih, zato se jih je bal.

Čas, ko je bil Kobarid takoj po vojni pod posebno cono A in zasedbo Zavezniške vojaške uprave, se mu je, upošteva je po vojne razmere, zdel dobro urejen, še posebej, če jih je primerjal z razmerami pomanjkanja v (komunistični) coni B. Družil se je s sebi primernimi gospodarji, med katerimi je prevladovalo politično prepričanje krščanskih demokratov, kakor ga je med ljudmi širil Andrej Uršič – Jeronov.

Ludvik Šturm je bil organist v Kobaridu. Obtožnica proti njemu in kasneje »sodba« sta bili, kot je bil takrat običaj, nabuhli z nesmiselnimi udbovskimi očitki. Spomladi 1959 je izginil in njegovi sorodniki ter javnost še danes ne vedo kam.

vojno dvakrat požgane in minirane domače vasi Stanovišče ter zaradi vodenja obnove.

Vas Stanovišče so prvič požgali in iz njene izselili prebivalce 2. novembra 1943. Drugič, ko je bila že delno obnovljena, so jo popolnoma požgali in minirali 5. februarja 1945. Takrat so Nemci ustrelili tudi enajst moških kot t. i. talce. Uničenje vasi in smrti vaščanov so povzročili partizani s svojim povsem nespametnim ravnanjem.

Kurinčič in Petrač

Trdnega in uglednega kmeta iz vasi Smast Janeza Kurinčiča – Žubra (1903), je komunistični režim obdolžil »proti ljudskega« delovanja zato, ker ni hotel postati član socialističnega kmetovanja v zadrugi. Doma je imel štiri nedorasle hčerke in dve leti starejšo in bolešno ženo, zato so ga po treh mesecih izpustili domov. »Koliko grdih besed, žalitev, pa tudi telesnih stisk in vseh vrst zastrasovanj sem moral prestati, mi nihče ne bo verjel. To zdaj lahko povem«, je Ivanu Rutarju povedal leta 1970, leto pred smrtjo.

ra, mesa in drugih kmečkih pridelkov. Večinoma so jih za neposlušnost le »milo« denarno kaznovali. Včasih je prihajalo do tako »norih« razmer, da bi moral mali kmet odrezati rep svoji edini kravici ob veliki družini. Delavci v industriji so dobivali posebne bone za hrano (sladkor, olje, meso), obleko in obutev. Kmetje, ki so »ljudsko osvobodilno vojsko« redili več let, niso dobili nič, kajti bili so kulaki in te je treba uničiti tako ali drugače.

Vdovo Perinčič (1897), Drejčevo mamo iz Kobarida, ki je imela tri nedorasle otroke,

Upokojeni učitelj Ivan Rutar iz Kobarida je zbral podatke o komunističnih in partizanskih zločinih na Kobarškem. Kako to, da je pri tem delu skoraj edini?

so »razlastili« vsega premoženja. Prepovali so ji delo v trgovinici z mešanim blagom, tako da ni imela od česa živeti. Razlastčeno zemljišče so ji plačali tako, kot so takrat rekli ljudje: za en bel in en črn.

V tolminski ječi

V Kobaridu je komunistična Udba leta 1949 ali 1950 »aretirala« (ugrabila) in odgnala v tolminske zapore »na zaslišanja« več ljudi. Jožef Gruntar – Špiček je bil velik in ugleden kmet. Maks Miklavič – Pocoljan je bil predvojni gostilničar in trgovec z živino. Imel je stalnega šoferja Hrasta iz Bovca in celo svoj prevoz s tovornjakom ter garažo za avtomobil. Nad garažo je bila nastanjena vasa Hrastova družina. Med vojno je bil znan aktivist OF, ni pa bil med tigrovci.

Rudi Mašera je bil nekdanji tigrovec. Njegov brat Mirko Mašera je bil kmet in gostilničar, tudi tigrovec ter gospodar domačije, kjer je potekala vsa kobariška kulturna dejavnost (vaje in nastopi) že v času t. i. besed še pred letom 1900.

Istega dne so zaprli tudi organista, vernega in zavednega Slovenca ter bančnega delavca Rakuščka, po domače Mešela. Slavko Grahli je bil živinozdravnik in nekdanji tigrovec. Franc Stres je bil avtoprevoznik, oče padlega partizana, po katerem se imenuje ena od kobariških ulic.

In tako naprej, tudi na Kobarškem komunističnemu nasilju ni bilo konca. Posledice so več kot očitne. Za vse te podatke je zaslužen upokojeni učitelj iz Kobarida Ivan Rutar.

Raje se je obesil

Ko je Udba 31. avgusta 1947 ugrabila Uršiča in je »izginil« ter ko je na dan priključitve cone A k Jugoslaviji 15. septembra 1947 Janko Matelič izvedel za Uršičevo »izginitje« in spoznal, kdo bo vladal Kobaridu ter novi državi, je bil popolnoma presunjen. Po neprespani noči in truda polnem dnevu po travnikih, poljih in pri živini v hlevu se mu je po glavi motalo: zdaj bodo torej ukazovali tisti, ki so se izogibali delu in mi kmetje bomo morali s svojimi žulji ter utrujenim telesom plačevati vedno več davkov.

Ni imel časa, da bi pomislil na ženo in majhna otroka. Roka je kar sama segla po vrvi – in se je obesil. Bilo je 16. septembra 1947 zvečer – dan po priključitvi cone A k Jugoslaviji oziroma dokončni »osvoboditvi« tudi tega dela ozemlja.

Kmetje in delavci

Manjša zasliševanja in pritiske so doživljali skoraj vsi kmetje, kajti bili so prisiljeni v obvezno oddajo mleka, masla, si-